

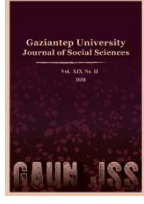
PAPER DETAILS

TITLE: Ensar-Muhacir Söyleminin Ekonomi-politigi: Suriyelilerin Çalışma Hayatına Eklemlenmesi

AUTHORS: Mustafa DOGANOGLU

PAGES: 2446-2455

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2619791>

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Ensar-Muhacir Söyleminin Ekonomi-politiği: Türkiye'deki Suriyelilerin Çalışma Hayatına Eklemlenmesi

The Political Economy of Ansar-Muhajir Discourse: The Involving of Syrians in Working Life in Turkey

Mustafa DOĞANOĞLU^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-8373-2543

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 28 Ağustos 2022

Kabul tarihi: 2 Ekim 2022

Anahtar Kelimeler:

Ensar-muhacir,

Karar-vermeme,

Suriyeliler

ÖZ

Bilindiği gibi 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla beraber Suriye'den Türkiye'ye doğru yoğun bir göç dalgası gerçekleşmiştir. Birkaç yıl devam eden bu göç dalgaları karşısında bir sınır ülkesi olarak Türkiye, savaştan kaçan insanlara karşı açık-kapı politikası izlemiştir. Ensar-muhacir söylemi, başından itibaren bu açık-kapı politikasına eşlik etmiştir. Suriye iç-savaşının ilk aşamalarında savaşın “uzun sürmeyeceği” şeklinde düşünce hâkim olduğu için Türkiye, göçün yönetilmesiyle ilgili net bir politika arayışına pek girmedi. Dolayısıyla “Suriyelilerin, fazla uzamadan Suriye'ye geri dönecekleri” şeklinde bir düşünce hâkimdi. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin kamplarda misafir edilmesi gibi yöntem benimsendi. Bugün, ilk kafilenin gelmesinin üzerinden 11 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu açısından neredeyse mutlak bir belirsizlik durumu söz konusudur. Bu belirsizliğin, kuşkusuz uyum ve entegrasyon, güvenlik/asayiş, ayrımcılık/ötekileştirme, kültür çatışması ve kimlik, yerleşme ve istihdam vs. gibi farklı açılardan ne gibi etkiler yaratmış olduğu araştırılmaya değerdir. Bu çalışma, meselenin ucuz-emek boyutunu konu edinmektedir. Suriyeli göçmenlerin ucuz-emek potansiyeli olarak görüldüğü ve değerlendirildiği, alanda yapılmış birçok araştırma tarafından ortaya konmuştur. Buradan hareketle göçmenlik, belirsizlik ve ucuz-emek potansiyeli üçgeninde oluşan toplumsal pratiğin yeniden üretilmesiyle ensar-muhacir söyleminde kristalize olan siyaset tekniği arasında nasıl bir ilişkinin olduğu, bu çalışmanın temel problematigini oluşturmaktadır. Çalışma, ensar-muhacir söyleminin, bir siyaset tekniği olarak karar-vermemenin bir biçimi olduğu ve bu nedenle de kimliğin ve sınıfsallığın iç içe geçtiği derin sömürü ilişkilerinin yeniden üretilmesine hizmet ettiği sonucuna varmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: August 28, 2022

Accepted: October 02, 2022

Keywords:

Ansar-muhajir,

Non-decision-making,

Syrians

ABSTRACT

As it is known, with the start of the Syrian civil war in 2011, there has been an intense migration wave from Syria to Turkey. In the face of these immigration waves that continued for several years, Turkey followed an open-door policy toward the people fleeing the war as a border country. The Ansar-muhajir discourse has accompanied this open-door policy from the very beginning. In the early stages of the Syrian civil war, Turkey did not look for a clear policy regarding managing migration because of the prevailing opinion that the “war would not last long.” So there was a prevailing opinion that “Syrians will return to Syria before long.” For this reason, the method of hosting Syrian immigrants in camps was adopted. Today, 11 years after the arrival of the first convoy, there is an almost absolute state of uncertainty for the vast majority of Syrians in Turkey. Undoubtedly, it is worth investigating what kind of effects this uncertainty has created in aspects such as cohesion and integration, security/public order, discrimination/marginalization, culture conflict and identity, settlement and employment, etc. In addition, this study deals with the cheap-labor dimension of the issue. It has been revealed by many studies conducted in the field that Syrian immigrants are seen and used as cheap labor potential. From this point of view, the main problem of this study is the relationship between the reproduction of social practice formed in the triangle of immigration, uncertainty, and cheap-labor potential and the technique of politics which is crystallized in the Ansar-muhajir discourse. The study concluded that the Ansar-muhajir discourse, as a technique of politics is a form of non-decision-making and therefore serves to reproduce deep exploitative relations in which identity and class are intertwined.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: doganoglumustafa@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

One of the most fundamental effects of globalization on labor and labor relations has undoubtedly been the articulation of identity to class relations more intensely and visibly on a global scale. Because today, especially when we look at the developed Western countries, it is seen that the origin of the working classes consists of people who migrated from relatively poor countries or regions. It is known that in addition to regular labor migration, which is the result of political/legal regulations such as recruitment of workers from abroad, irregular migration -significantly intensified with globalization- causes a more precarious and therefore, cheaper migrant labor to be included in the labor market of Western countries. Thus, migration also means the entry of a labor input into the labor market in a given situation. In some cases, it means access to massive labor input. Such examples can be seen, especially in the case of war and disaster.

As it is known, with the start of the Syrian civil war in 2011, there has been an intense migration wave from Syria to Turkey. In the face of these immigration waves that continued for several years, -as a border country- Turkey followed an open-door policy towards the people fleeing the war. The Ansar-muhajir discourse has accompanied this open-door policy from the very beginning. In the early stages of the Syrian civil war, Turkey did not look for a clear policy regarding managing migration because of the prevailing opinion that the “war would not last long.” So there was a prevailing opinion that “Syrians will return to Syria before long.”

For this reason, the method of hosting Syrian immigrants in camps was adopted. Today, 11 years after the arrival of the first convoy, there is an almost absolute state of uncertainty for the vast majority of Syrians in Turkey. Undoubtedly, it is worth investigating what kind of effects this uncertainty has created in aspects such as cohesion and integration, security/public order, discrimination/marginalization, culture conflict and identity, settlement and employment etc. This study deals with the cheap-labor dimension of the issue. It has been revealed by many studies conducted in the field that Syrian immigrants are seen and used as cheap labor potential. Based on the findings of these studies, the main problem of this study is the relationship between the reproduction of social practice formed in the triangle of immigration, uncertainty, and cheap-labor potential and the technique of politics which is crystallized in the Ansar-muhajir discourse. In this study, this technique of politics has been discussed in the context of the concept of non-decision-making in politics that was introduced to the social science literature by Peter Bachrach and Morton S. Baratz in the early 1960s.

The fact that a sizeable Syrian population escaped from the Syrian civil war that started in 2011 and took refuge in Turkey brought a massive labor inflow to Turkey’s labor market, especially to the provinces bordering Syria. On the one hand, with the opinion that the “Syrian civil war will not last long,” the policymakers in Turkey did not take the path of legal regulation on their schedule. And on the other hand, a large mass of immigrants have to meet the minimum conditions for survival. In a case like this, it is inevitable for the aforementioned mass immigrants to enter the labor market as a cheap labor input, utterly devoid of assurance. This is also a factor that significantly facilitates the inclusion of immigrants in the labor market. Because work and production are ultimately built on the profit-cost calculation. As mentioned above, studies show that Syrians are easily articulated into different sectors as cheap-labor input.

Actually, this situation is a social practice created by the fact of “not belonging here.” The continuation of the same situation today is related to the continuation of uncertainty and “the state of not belonging.” Therefore, there is a political economy created by uncertainty along with the “state of not belonging.” The social conditions created by the “state of not belonging” and the uncertainty constituted the social/political/economic dynamics of the articulation or the entry of immigrants into working life as cheap labor input. And when looked closely, it is seen that the Ansar-muhajir discourse serves to reproduce these dynamics because this discourse filled the gap created by the lack of legal regulations.

Although some regulations have been made regarding work and labor relations since 2014, these regulations have not made a realistic and practical decision regarding the actual situation in which Syrians have been articulated into the working life as a cheap labor input. When this situation is considered together with the fact that there is ‘great’ uncertainty about the future of Syrians in Turkey, it becomes clear that how difficult it is for the Syrians to exist apart from being able to articulate working life as a crowded cheap-labor input. A cheap-labor input without assurance. As a result, Syrians continue to be a cheap labor force due to multiple disadvantages created by migration process. Today, for Syrians in Turkey, this type of articulation which is deprived of social rights and assurance has become a norm that almost everyone accepts as usual.

As a result, in this study, considering that vulnerable groups have a weak opportunity to convey their demands to the political system and create output, as Peter Bachrach and Morton S. Baratz discussed in the non-decision-making model, and also considering immigrants are the weakest of the weak in a given social and political system and also considering the strong groups who do not want to include issues that do not suit their interests in the political decision-making process by mobilizing bias, we can say that, Ansar-muhajir discourse seems to be a form of non-decision-making as a technique of politics and serves to reproduce the relations of exploitation.

Giriş

Büyük göç dalgalarının oluşması halinde hem göç eden nüfusun hem de göç edilen yörenin farklı açılardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Göçmenlerin kalıcı olmaya yüz tutması halinde ise daha uzun vadeli etkilenmelerin oluşması kaçınılmaz hale gelir. Bu, *uyum* ve *çatışma* dikatomisinin, bir olgu olarak göçe *içkin* olmasının dolaysız sonucudur. Bu nedenle – doğal olarak- göç ve karşılaşma meselesini konu edinen çalışmalar, büyük ölçüde uyum-çatışma meselesiyle ve bu uyum-çatışma meselesinin nasıl yönetildiğiyle ilgili olagelmıştır. Yönetim biçimi, başka bir deyişle siyaset tekniği (ya da kamu politikası), söz konusu çatışma-uyum meselesinin nasıl bir boyut alacağı ve nasıl bir seyir izleyeceği üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Zira siyaset tekniği, toplumsal pratiği örgütlemek gibi bir işlevle yüklüdür.

Bilindiği gibi 2011 yılında Suriye iç-savaşının başlamasıyla beraber Suriye’den Türkiye’ye doğru yoğun bir göç dalgası gerçekleşmiştir. Birkaç yıl devam eden bu göç dalgaları karşısında Türkiye, savaştan kaçan insanların, Türkiye tarafına geçişi hususunda *açık-kapı* politikası izlemiştir. *Ensar-muhacir* söylemi, başından itibaren bu açık-kapı politikasının meşrulaştırıcı söylemi olmuştur. Suriye iç-savaşının ilk aşamalarında savaşın “uzun sürmeyeceği” düşüncesi hâkim olduğu için Türkiye, açık-kapının berisinde, yani kendi sınırları içerisinde göçün yönetilmesiyle ilgili net bir politika arayışına pek girmedir. Zira “Suriyelilerin, çok geçmeden Suriye’ye geri dönecekleri” şeklinde bir düşünce hâkimdir. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin kamplarda *misafir* edilmesi gibi yöntem benimsendi. Fakat savaşın uzaması ve üzerinden 11 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ belirsizliğini koruması göçün yönetiminin, göçmenlerin durumunun en temel ve en yakıcı sorunlardan biri halini almasıyla neticelenmiştir. Göçmenlerin kalıcılığa yüz tutması nedeniyle yasal düzenlemelere dayanmayan bir siyaset tekniğinin, net bir göç politikasının geliştirilmesi bağlamında yeterli olmadığı ve olamayacağı görülmüştür. Bu durumda göçün nasıl yönetildiği, nasıl bir siyaset tekniğinin benimsendiği ve bu siyaset tekniğinin nasıl bir toplumsal pratik ürettiği soruları önem kazanmaktadır.

Bugün, ilk kafilenin gelmesinin üzerinden 11 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türkiye’deki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu açısından neredeyse mutlak bir belirsizlik durumu söz konusudur. Bu belirsizliğin, kuşkusuz uyum ve entegrasyon, güvenlik/asayiş, ayrımcılık/ötekileştirme, kültür çatışması ve kimlik, yerleşme ve istihdam gibi farklı açılardan ne gibi etkiler ya da sorunlar yaratmış olduğu araştırılmaya değerdir. Bu çalışma, meselenin ucuz-emek boyutunu konu edinmektedir. Suriyeli göçmenlerin ya da Türkiye’deki yasal tanımıyla *geçici koruma kapsamındaki* Suriyelilerin ucuz-emek potansiyeli olarak değerlendirildiği, alanda yapılmış birçok araştırma tarafından ortaya konmuştur (Erdoğan, 2020; İçduygu & Diker, 2017; Alpman, 2018; Koca, 2019; Akyıldız vd., 2021; Şimşek, 2020). Buradan hareketle bu çalışma, söz konusu toplumsal pratikle siyaset tekniği arasındaki ilişkiye yoğunlaşmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, göçmen olma, belirsizlik ve ucuz-emek potansiyeli olarak görülme ve değerlendirilme üçgeninde oluşan toplumsal pratiğin yeniden üretilmesiyle *ensar-muhacir* söyleminde kristalize olan siyaset tekniği arasında nasıl bir ilişkinin olduğu, bu çalışmanın temel problematğini oluşturmaktadır.

Yasal belirsizliğin, varlığını koruduğu koşullarda *ensar-muhacir* söyleminin, aynı zamanda politik karar verici açısından bir tür *karar-vermeme* tekniğine tekabül edip etmediği bu çalışma açısından önemli bir tartışma konusudur. Bu nedenle bu çalışmada bir siyaset tekniği olarak *karar-vermeme*’nin ne ifade ettiğine genel hatlarıyla değinmek gerekmektedir. Ardından Suriyelilerin ucuz-emek potansiyeli olarak görülmesi ve değerlendirilmesinin (istihdam edilmesinin) karar-vermemeye ilişkisi, *ensar-muhacir* söylemiyle de ilişkilendirilerek tartışılacaktır.

Bir Siyaset Tekniği Olarak Karar-vermeme

1960'lı yılların başlarında Peter Bachrach ve Morton S. Baratz tarafından sosyal bilim literatürüne kazandırılan siyasette *karar-vermeme* (1962, 1963) tekniği aslında büyük ölçüde Robert Dahl'ın öncülüğünü yaptığı *çoğulcu yaklaşıma* bir tepki niteliğindedir. Dahl, siyaset bilimi literatürünün klasikleri arasında yer alan *Who Governs?* (1962) adlı eserinde ana hatlarını belirlemiş olduğu çoğulcu yaklaşımı, -isminden de anlaşılacağı üzere- çoklu aktörlerin siyasal karar verme sürecinin işleminde etkili olduğu tezi üzerine bina eder. Dahl'a göre pre-modern dönemde siyasal yapılanmanın geleneksel-oligarşik bir karakter taşımasından dolayı siyasal kaynaklara erişme, dolayısıyla siyasal karar verme sürecine katılma ve etkili olma bir tekel konumundaydı. Dahl, bu durumu, "birikimsel (cumulative) eşitsizlik" şeklinde ifade eder (Dahl, 1962: 15-20). Dolayısıyla *karar verme*, tek taraflı gelişir ve hükmetme esaslıdır. Oysa modern siyasal yapılanmaya tekabül eden çoğulcu liberal sistemde Dahl'a göre kaynaklara erişme ve karar verme sürecine katılma ve bu süreçte etkili olma bağlamında çoklu aktörlerin yarattığı bir dinamizm söz konusudur. Kuşkusuz bir eşitsizlik varlığını korumaya devam etmektedir; fakat bu eşitsizlik, Dahl'ın ifadesiyle "dağıtılmış (dispersed) eşitsizlik" şeklindedir (Dahl, 1962: 225-230). Dolayısıyla *karar verme* hususunda bir tekel söz konusu değildir. Bu nedenle de farklı toplumsal kesimlerin kendilerini ilgilendiren meselelerde karar verme sürecinde ve kaynaklara erişme hususunda etkili olmaları söz konusudur. Modelin "çoğulcu" olarak adlandırılmasının sebebi de bahsedildiği gibi çoklu aktörlerin karar verme sürecinde etkili olabilmeleridir. Dolayısıyla siyasal süreçlerin analizinde Dahl'ın temel referansı *karar verme ve karar verme sürecine dâhil olma* şeklindedir.

Bachrach ve Baratz, tam bu noktada Dahl'ın çoğulcu yaklaşımına karşı bazı eleştiriler getirirler. Onlara göre çoğulcu yaklaşım, iktidarın bütünsel işleyişinden ziyade, iktidarın gözle görülür pratiğiyle ilgilenmektedir. Başka bir deyişle onlara göre, çoğulcu yaklaşım, siyasal süreçleri sadece verilen somut kararlar üzerinden analiz etmeyi esas almaktadır. Oysa bazı meseleler, siyasal sorun olarak tanımlanmaz. Dolayısıyla bazı meseleler, siyasal karar verme sürecine dâhil edilmez. Bu hususta sorumluluk, doğal olarak siyasal karar verme mekanizmasını işleten siyasal iktidardır. Bachrach ve Baratz, iktidarın bazen, hatta çoğu zaman sadece "tekin meseleleri" (safe issues) karar verme kapsamına dâhil ettiğini savunur. Bu aynı zamanda neyin önemli, neyin önemsiz olduğuna karar vermek anlamına gelir (1962: 948). Bu ise nihayetinde bazı meselelerin siyasal karar verme kapsamına alınmasının engellenmesi anlamına gelir. Bachrach ve Baratz'a göre A'nın karar verme sürecine dâhil olmasının B üzerinde bir etki yaratması, kuşkusuz iktidarın işleme biçimlerinden biridir; fakat siyasal karar verme kapsamına giren meselelerin, A için "sakıncasız" (innocuous) meselelerle sınırlandırılması da iktidarın işleme biçimlerinden biridir. Bu durumda B, A'nın çıkarları ya da tercihleri açısından "sakıncalı" (detrimental) olan kendi meselelerini siyasal arenaya taşıma olanağından mahrum kılınmaktadır (Bachrach ve Baratz, 1962: 949). Dolayısıyla güçlü gruplar, siyasal karar verme mekanizmasının kendi çıkarlarıyla ve değerleriyle uyumlu olacak şekilde işlemini sağlamaktadır. Bu nedenle Bachrach ve Baratz'a göre siyasal karar verme mekanizması, çıkar ve değerler bağlamında "tarafgir" karakterlidir (1962: 949). Bu noktada Schattschneider'dan ödünç aldıkları "tarafgirliğin seferber edilmesi" (the mobilization of bias) kavramsallaştırmasının, analizlerinde önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir (Bachrach ve Baratz, 1962: 949; 1963: 640-641).

Onlara göre güçlü gruplar, verili durumda her ne kadar gizil (latent) bir toplumsal çatışma olsa da *tarafgirliği seferber etmek* suretiyle ve böylece topluluk değerlerini, siyasal süreç ve ritüelleri kullanarak karar verme sürecinin, göreceli olarak tartışmalı olmayan meselelerle sınırlandırılmasını sağlayabilme olanağına sahiptir. Daha sade bir ifadeyle, toplumsal değer ve ritüellerin kullanımı temelinde *seferber edilen tarafgirlik*, güçlü grupların kayırılması ve böylece güç ilişkilerinin yeniden üretilmesi işlevini görür. Dolayısıyla her ne

kadar verili toplumsal koşullarda gizil çatışmalar bulunsa da bazı gruplar (güçlü gruplar), söz konusu gizil ya da potansiyel çatışmaların siyasal önem kazanmasını önleme olanağına sahiptir (Bachrach ve Baratz, 1962: 949-950; 1963: 640-641). Bu açıdan bakıldığında *Tarafgirliğin seferber edilmesinin*, aslında tam olarak hangi meselelerin siyasal önemde olduğunu ve hangi meselelerin siyasal önem ‘kazanmaması’ gerektiğini belirleme işlevi gördüğü anlaşılmaktadır (Bachrach ve Baratz, 1963: 641). Zira *Tarafgirliğin seferber edilmesi* sayesinde bazı meseleler, karar aşamasına giremeyerek gizil kalmaya devam etmektedir (Hill, 2005: 32).

Bu bağlamda –doğal olarak- bazı grupların kendi meselelerini, bir *sorun* olarak siyasal sisteme, yani toplumsal pratiği düzenleyen ve yeniden-düzenleyen mekanizma olan karar verme mekanizmasının içerisine dâhil etme olanağı zayıflar. Bu durumda güçlü grupların çıkar ve/veya değerleri açısından “sakınca” teşkil edebilecek meselelerle ilgili *karar-vermeme*, işlevsel bir siyaset tekniği halini alır. Dolayısıyla karar vermenin yanında karar-vermeme de iktidarın işleme biçimlerinden biridir. Başka bir deyişle mevzu bahis iktidarın kullanımı ya da işlemesi olunca madalyonun bir yüzü *karar vermeyse*, diğer yüzü *karar-vermemedir*. Zira eğer baskın değerler ya da verili durumda kabul edilen oyun kuralları, bazı ihtilafların ya da meselelerin siyasal arenaya dahil olabilmesini önleyebiliyorsa burada bir *karar-vermeme* durumu söz konusudur. Özetle, *karar-vermeme* şeklinde bir *karar* söz konusudur (Bachrach ve Baratz, 1963: 641). Bu nedenle Bachrach ve Baratz’a göre, -çoğulcu yaklaşımın yaptığı gibi- siyasal süreçleri, sadece *karar verme* gibi somut çıktılar üzerinden analiz etmek ya da anlamlandırmaya çalışmak yeterli değildir. Zira yukarıda da tartışıldığı gibi, madalyonun bir de çıplak gözle görülmeyen ya da görülmesi güç olan *karar-vermeme* gibi bir yüzü bulunmaktadır.

Dolayısıyla *karar verme* kadar, *karar-vermeme* de, güçlü grupların çıkarlarına hizmet eden, güç ilişkilerinin yeniden üretilmesine hizmet eden bir siyaset tekniğidir. Kuşkusuz -verili bir durumdaki mevcut güç ilişkilerinin yeniden üretilmesi açısından- bu siyaset tekniğinin işlevselliğini, hem kimlik ve aidiyet ilişkileri bağlamında hem sınıfsal ilişkiler bağlamında hem de kimlik ve sınıfsal ilişkilerin kesişmesi bağlamında tartışmak mümkündür. Zamana ve mekâna göre biri ya da diğeri ön plana çıkabilir. Bu çalışma, Suriyeli göçmen emeğini konu edindiği için sınıf ve kimliğin kesişme noktasında bir analizi temel almaktadır.

Kuşkusuz Bachrach ve Baratz *karar-vermeme* meselesinde, verili haldeki *meskûn* toplumda bulunan toplumsal/siyasal ilişkileri ve bu ilişkiler içerisindeki güçlü ve zayıf grupları konu edinmiştir. Dolayısıyla göçmen ya da mültecilerin *meskûn* güç ilişkileri içerisindeki konumlanması, onların tartıştığı bir mesele değildir. Fakat yukarıda tartışıldığı üzere *karar-vermeme* tekniği, zayıf grupların sorunlarının göz ardı edilmesine ve bu nedenle güçlü grupların çıkarlarına hizmet eden bir siyaset tekniğidir. Bunun yanında göçmenlerin/mültecilerin *meskûn* güç ilişkileri içerisine hali hazırdaki *meskûn* zayıflardan daha zayıf olarak (*en zayıf* olarak) dâhil olabildikleri de göz önünde bulundurulduğunda, Bachrach ve Baratz’ın *karar-vermeme* tartışmasının, göçmenlerin *meskûn* güç ilişkileri içerisine nasıl dâhil olduklarına dair açıklayıcı bir çerçeve sunma kapasitesine sahip olduğu açıktır.

Ensar-Muhacir Söylemi ya da Karar-vermemenin Toplumsal Pratiği: Bir Ucuz Girdi Olarak Göçmen Emeği

Küreselleşmenin emek ve çalışma ilişkileri üzerindeki en temel etkilerinden biri, kuşkusuz kimlik ve aidiyetin küresel ölçekte, daha yoğun ve gözle görülür şekilde sınıfsal ilişkilere eklenmesi olmuştur. Zira bugün özellikle gelişmiş Batı ülkelerine bakıldığında emekçi sınıfların orijin olarak göçle gelen kesimlerden oluştuğu görülmektedir. Yurt dışından işçi alımı gibi politik/hukuksal düzenlemelerin ürünü olan emek girdisinin yanında, özellikle küreselleşmeyle beraber yoğunluk kazanan düzensiz göçlerin daha güvencesiz, dolayısıyla da daha ucuz bir emek girdisinin işgücü piyasasına dâhil olmasına neden olduğu bilinmektedir

(Castells & Miller, 2008: 255-278, 299-303; Balch, 2010: 56-66, 108-128). Dolayısıyla göç, aynı zamanda verili durumdaki işgücü piyasasına bir emek girdisinin dahil olması anlamına gelmektedir. Bazı durumlarda ise kitlesel bir emek girdisinin dâhil olması demektir. Özellikle savaş ve afet gibi durumlarda bu tür örneklerle karşılaşılabilir.

Kalabalık bir Suriyeli nüfusun 2011 yılında başlayan Suriye iç-savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınması (Ağustos 2022 itibariyle resmi rakamlara göre 3.654.257 kişi¹), Türkiye'nin işgücü piyasasına, özellikle de Suriye'ye sınırı olan illerin işgücü piyasasına bir anda büyük bir emek girdisinin gerçekleşmesini beraberinde getirmiştir. Bir tarafta Türkiye'deki kamu otoritesinin, "Suriye iç-savaşının çok sürmeyeceği" şeklindeki tutumunun da etkisiyle yasal düzenleme yoluna gitmeyi gündemine almaması, diğer tarafta hayatta kalmanın asgari koşullarını sağlamak zorunda olan büyük bir göçmen kitlesi söz konusu olunca, bahsi geçen göçmen kitlesinin işgücü piyasasına -güvenceden tamamen yoksun- *ucuz* bir emek girdisi olarak dâhil olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu, aynı zamanda göçmenlerin işgücü piyasasına dâhil olmalarını fazlasıyla kolaylaştıran bir etkidir. Zira iş ve üretim, neticede kâr-maliyet hesabı üzerine bina edilir. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi araştırmalar, Suriyelilerin farklı sektörlerde ucuz emek girdisi olarak fazlasıyla kolay eklenilebildiklerini göstermektedir.

Bu durum, "buraya ait olmamanın" yaratmış olduğu bir toplumsal pratiktir. Aynı durumun bugün de devam ediyor olması, söz konusu ait olmama durumuna *belirsizliğin* eşlik etmesiyle ilgilidir. Dolayısıyla "ait olmama" beraber belirsizliğin yaratmış olduğu bir ekonomi-politik söz konusudur. Bu ait olmama ve belirsizliğin yaratmış olduğu toplumsal iklim, göçmenlerin ucuz iş gücü olarak çalışma hayatına eklenmelerinin toplumsal/siyasal/ekonomik dinamiğini teşkil etmektedir. Ensar-muhacir söylemi, tam da söz konusu dinamiğin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir.

Öte yandan yukarıda da tartışıldığı üzere zayıf grupların siyasal sisteme kendi taleplerini iletebilme ve çıktı yaratabilme olanağının zayıf olduğu göz önünde bulundurulduğunda ve *meskûn* bir toplumsal ve siyasal dizge içerisinde göçmenlerin, *zayıfların en zayıfı* konumunda olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu belirsizlikle ilgili kamu otoritesinin nasıl bir yol izlediği daha da önemli hale gelmektedir. Şimdi göçmenlerin çalışma ilişkileri bağlamında kamu otoritesinin nasıl bir yol izlemiş olduğuna genel hatlarıyla bakalım.

2014 yılının sonlarına doğru (22 Ekim) düzenlenen *Geçici Koruma Yönetmeliği*'yle Suriyelilerin durumuyla ilgili birtakım yasal düzenlemelere gidilmiş ve böylece Suriyelilerin bazı haklara erişimi temin edilmiştir. Yönetmelik, geçici korumanın kapsamını şu şekilde tanımlamaktadır: "*Madde: 7 (1) Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.*" Suriye'den Türkiye'ye doğru ilk göç dalgasından üç yıl sonra çıkarılan bu Yönetmeliğin üzerinden bugün, sekiz yıl geçmiş bulunmaktadır. Söz konusu sürenin uzunluğu ve akıbetin ne olacağının hala belirsiz olması göz önünde bulundurulduğunda, tanımdan da anlaşıldığı üzere "geçici" olan *geçici koruma statüsünü*, düzenleyen ve karar-verme gibi görünen Yönetmeliğin, aslında karar-vermeme şeklindeki siyaset tekniğinin bir biçimi olduğu görülmektedir. Zira Yönetmelik, *geçici koruma* şeklinde bir statü tanımlaması yapmış olsa da, -"Suriyelilerin gideceği/kalacağı" tartışmasının devam etmesinden de

¹ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> 27.08.2022

anlaşıldığı üzere- yukarıda bahsedilen genel belirsizlik hali varlığını korumaya devam etmektedir ve bu belirsizlikle ilgili verilen bir karar bulunmamaktadır. Bu karar-vermemenin yaratmış olduğu boşluğu, *ensar-muhacir* söylemi doldurmaktadır.

Bu Yönetmeliğin 29. Maddesi, geçici koruma statüsünde olan göçmenlerin iş piyasasına erişimini düzenlemektedir: “*MADDE 29- (1) Geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca belirlenir.*

(2) Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlar, Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilir.” Görüldüğü üzere hem hangi sektörlerde çalışabilecekleri hem de hangi il, ilçe ve köyde çalışabilecekleri kamu otoritesince belirlenmektedir. Bu, göçmenlerin “işlevsel” bir emek girdisi olarak iş ve çalışma hayatına eklemelenmelerinin kontrol altına alındığı anlamına gelmektedir.

2016 yılında *Geçici Koruma Yönetmeliği*’nin 29. Maddesine dayanılarak düzenlenen ve geçici koruma statüsünde bulunan göçmenlerin iş ve çalışma ilişkilerinin düzenlenmesini ifade eden *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik* ise söz konusu kontrolü biraz daha etkili kılmaktadır. Mesela Madde 6 (2) “*Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için yapılan başvurular değerlendirme yapılmaksızın işlemde kaldırılır.*” Mesela Madde 8 (1) “*...çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez.*”

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, çalışma izni olmadan geçici koruma altındaki yabancıların çalışmalarını yasaklamaktadır (Madde 4 (1)). Ayrıca Yönetmelik, “geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez” şeklinde bir hüküm koymaktadır (Madde 10 (1)). Fakat Yönetmelik, çalışma izinlerinin alınmasından işvereni sorumlu kıldığı (Madde 5 (2)) için ve çalışma izinlerinin alınması halinde çalışan, işveren açısından daha “külfetli” hale geldiği için çalışma izni alımından kaçınılabilmektedir. Bu konuda yine yetkili bir temsilciyle yaptığımız yine ‘gelişigüzel’ sohbette yetkili, “*çalışma izinleri konusunda devlet, üzerine düşeni yaptı. Bu konuda asıl günahkâr olanlar işverenlerdir. Onlar çalışma izni almaya yanaşmıyor*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Böylesi bir toplumsal gerçeklik koşulunda kaçınılmaz sonuç, çalışma izinlerinin aksaması olmaktadır. Mesela Gaziantep’te Geçici Koruma kapsamında bulunan ve çalışabilir yaş aralığında olan (15-64 yaş) Suriyelilerin sayısı 246.150 kişiye, bunların sadece 9.197 kişisi, yani sadece %3.7’si çalışma iznine sahiptir.² Bu ise Suriyelilerin pratikte ucuz emek potansiyeli olarak görülmelerinin ve değerlendirilmelerinin devam ettiği anlamına gelmektedir. Ayrıca Yönetmelik, mevsimlik tarım, hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma altındaki yabancıları *çalışma izni muafiyeti* kapsamına almaktadır (Madde 5 (4)). Dolayısıyla söz konusu düzenleme, Suriyelilerin ucuz emek girdisi olarak iş ve çalışma hayatına eklemelenmiş olduğu *fiili* durumla ilgili gerçekçi ve etkili bir karar vermemektedir. Bu durum, Suriyelilerin Türkiye’deki geleceğinin ya da akıbetinin ne olacağının ‘büyük’ bir bilinmezlik ve belirsizlik olduğu gerçeğiyle birlikte ele alındığında Suriyelilerin güvenceden yoksun *kalabalık bir ucuz emek girdisi* olarak iş ve çalışma hayatına eklemelenebilmeleri dışında var olabilmelerinin ne kadar zor olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak

² İstatistik bilgileri, Gaziantep İl Göç İdaresi’nden bir yetkiliyle yapılan kişisel görüşmeden temin edilmiştir.

göçmen olmanın yaratmış olduğu çoklu dezavantajlı durumun da etkisiyle Suriyeliler, ucuz işgücü olmaya devam etmektedir.

Bu durum, kitlesel göçlerin maduniyet üretmesi ve bu maduniyetle beraber sınıf ve statü kaybına neden olan bir toplumsal pratik üretmesinin (Alpman, 2018: 341) dolaysız sonucudur. Sosyal haklardan ve güvenceden mahrum bu eklemlenme, bugün artık neredeyse herkesin *normal* olarak kabul ettiği bir tür *norm* halini almıştır. Kamu otoritesini temsil eden kişilerin söylemlerinde de, farklı sektörlerde çalışan kişilerin söyleminde de söz konusu ucuz emek girdisinin bir tür olumlaması ve normalleştirilmesi söz konusudur. Mesela Cumhurbaşkanı danışmanı Yasin Aktay'ın "...[b]urada ekonomik olarak da bir katkı var. İş gücü katkısı var Suriyelilerin. Türklerin çalışmadığı işlerde çalışıyorlar. Ki emek sömürüsü de söz konusu. ...Zaman zaman Antep'te Suriye düşmanlığının kabardığı durumlar oluyor. Fakat bir taraftan da işverenler Suriyelilerden çok memnun. Suriyelileri çekin Antep ekonomisi çöker diyorlar. Antep yıllarca işgücünü Güneydoğu'dan çekiyordu. Köyden çıkmış nüfus işe gidiyordu Antep'e. Son yıllarda Güneydoğu'dan eski işgücü gelmiyor"³ şeklindeki ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır ki Suriyeliler, emek-yoğun işlerde çalışan/çalışacak "işverenin memnun olduğu" bir girdi olarak görülmektedir. Benzer bir tutumun dönemin (2017) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Ahmet Eşref Fakıbaba tarafından da sergilendiği görülmektedir: "...[Ş]u an 3,5 milyon bizim Suriye'den gelen misafirlerimiz var, kendileri gitse biz onları göndermeyeceğiz, bizim ihtiyacımız var."⁴

Yukarıda tartışıldığı üzere etkili ve gerçekçi yasal düzenleme yapmayan politika yapıcıların, bir taraftan da Suriyelilerin ucuz-emek girdisi olarak görülmesinin *normalleşmesinin* bir bileşeni olduğu söylenebilir. Benzer bir tutumun yerel ölçekte de hâkim olduğu görülmektedir. Mesela Gaziantep'te bir kamu kurumunda görev yapan bir temsilciyle konuyla ilgili yaptığımız "gelişigüzel" sohbette, temsilcinin "gerçek şu ki, sadece sanayide ve inşaatda değil, tarım sektöründe de Suriyeliler olmazsa olmuyor artık. Bugün Suriyeliler olmazsa Araban Ovası'nda sarımsak, tarlada kalır" şeklindeki ifadesi ve yine Gaziantep'te bir fıstık üreticisiyle yaptığımız bir sohbette, fıstık üreticisinin "Suriyeliler olmazsa kimse fıstık toplayamaz. Birkaç yıl sonra buraya da toplama makineleri gelmezse işçi bulmak büyük sıkıntı olacak" şeklindeki ifadesi, Suriyeli göçmenlerin ucuz-emek girdisi olarak farklı sektörlerde eklemlenmesinin nasıl *normal* bir hal aldığını açıkça göstermektedir.

Dolayısıyla mevcut 'belirsizlik' ikliminde etkili yasal düzenleme yapmak yerine, siyaset tekniği olarak bir tür *karar-vermeme* biçimi olan *ensar-muhacir* söylemine başvurma yaratmış olduğu bir ekonomi-politik ve toplumsal pratik söz konusudur: Suriyelilerin ucuz-emek girdisi olarak iş ve çalışma hayatına eklemlenmesinin ve söz konusu eklemlenme biçiminin toplumsal algı içerisinde "normal" bir hal alması.

Bu *normallik*, ötekiyle karşılaşma halinde *meskun* toplumsal algı içerisinde buraya *ait olmayanın*, -ki, söz konusu aidiyet siyasal olarak inşa edilmiştir- burada var olabilmesi açısından ödemek zorunda olduğu diyettir. Zira *meskûnun* ya da *muktedirin*, ötekiyi ya da *ait olmayanı* anlamlandırması, "buraya ait değilse eşit de değildir ve olmamalıdır da" algısı üzerine bina edilmiştir. Böylesi bir toplumsal gerçekliğin üreteceği toplumsal pratik, derin sömürünün normalleştirilmesidir.

Sonuç

³ <https://tr.euronews.com/2021/07/26/prof-dr-yasin-aktay-k-l-cdaroglu-iktidar-degisse-de-suriyelileri-geri-gonderemez> 25.08.2022

⁴ <https://www.cnnturk.com/son-dakika-fakibaba-suriyeliler-gitmek-istese-de-biz-gondermeyiz> 25.08.2022

Bu çalışmada 2011 yılında Suriye’de patlak veren iç-savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan ve üzerinden 11 yıl gibi bir süre geçmiş olmasına rağmen “ne olacağı” belirsizliğini koruyan Suriyeliler için politik kara vericilerin kullanmış olduğu *ensar-muhacir* söyleminin nasıl bir ekonomi-politik üretmiş olduğu, nasıl bir toplumsal pratik üretmiş olduğu tartışılmıştır. Savaştan kaçıp başka bir ülkede hayata tutunabilmenin asgari koşullarını sağlayabilmek zorunda olan Suriyelilerin büyük bir kısmı ucuz-emek girdisi olarak Türkiye’de iş ve çalışma hayatına dâhil olmuştur.

Bugün üzerinden 11 yıl gibi bir süreç geçmiş olmasına rağmen Türkiye’deki Suriyelilerin çalışma hayatına dâhil olmayla ilgili etkili ve gerçekçi bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. Bunun yanında gerek Suriye’nin ne zaman normalleşeceğinin belirsizliğini korumaya devam etmesi gerekse de Türkiye’de bulunan Suriyelilerin Türkiye’deki geleceklerinin belirsizliğini korumaya devam etmesinin bir sonucu olarak Suriyelilerin Türkiye’de iş ve çalışma hayatına ucuz-emek girdisi olarak eklenmelerine devam etmektedir. Bu durumun; üretici, işveren ya da sermaye sınıfı açısından işlevsellik arz ettiği açıktır. Politika yapıcı, tam da bu nedenle söz konusu Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki durumuyla ilgili etkili ve gerçekçi bir yasal düzenleme yapma yoluna gitmeyerek belirsizliğin yeniden üretilmesine hizmet eden ve bir siyaset tekniği olarak bir tür karar-vermeme biçimine tekabül eden *ensar-muhacir* söylemini ön plana çıkarmaktadır.

Özetle, bir karar-vermeme tekniği olarak *ensar-muhacir* söylemi, bugün artık göçmen olmaktan kaynaklı belirsizlik ikliminin bir ürünü olan güvenceden yoksun ucuz-emek girdisi olarak eklenme biçiminin yeniden üretilmesi açısından işlevsel bir meşrulaştırma aracıdır.

Bu ise *ensar-muhacir* söyleminin, kimliğe dair toplumsal dışlanma ve ayrımcılığın, sınıfsal sömürü ilişkileriyle eklenmesinin ve bu sömürü ilişkilerinin normalleştirilmesinin aracı olarak işlev gördüğü anlamına gelmektedir. Zira *ensar-muhacir* söylemi, hukuksal güvencenin yerine *vicdanı* koymaktadır.

Kaynakça

- Akyıldız, Ş. Vd. (2021). *İşgücü Piyasasında Suriyeliler*. Ankara: TEPAV.
- Alpman, P. S. (2018), Göçmen Kimliği ve Emegi, Sığınmacı Kimliği ve İşgücü Piyasası, *Toplum ve Hekim*, C. 33, S. 5: 337-347.
- Bachrach, P. & Baratz, M. S. (1962), Two Faces of Power, *The American Political Science Review*, Vol. 56, Issue 4, 947-952.
- Bachrach, P. & Baratz, M. S. (1963), Decisions and Nondecisions, *The American Political Science Review*, Vol. 57, No: 3, 632-642.
- Balch, A. (2010). *Managing labour migration in Europe*, Manchester: Manchester University Press
- Castells, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dahl, R. (1962), *Who Governs: Democracy and Power in an American City*, New Haven: Yale University Press.
- Erdoğan, M. (2020). *Suriyeliler Barometresi: 2019*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Hill, M. J. (2005), *The Public Policy Process*, Glasgow: Pearson Education.
- İçduygu, A. & Diker, E. (2017). Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*. C. 3 (1), ss. 12-35.
- Koca, Ş. N. (2019) Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Katılım Süreçlerinin Toplumsal Boyutları, *Göç Araştırmaları Dergisi*. C. 5 (2), ss. 314-357.

ŖimŖek, D. (2020). Winners and losers of neoliberalism”: the intersection of class and race in the case of Syrian refugees in Turkey. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 44 (15), pp.2816-2835.
